

Ura zgodovine

Jože Lukšič se je 15. junija 1942 znašel na Trški gori v Novomeški četi. Popoldne so mu pokazali, kako ravnati s puško in naslednjega jutra ob sedmih je že stal na straži. Pazljivo je pogledoval v dolino in toplo sonce je potovalo po jasnem nebu. Postajalo je vroče, prevesilo se je poldne, v želodcu je krulilo. Razmišljal je, kaj mu je storiti. Stražarskega mesta zapustiti ni smel, to je vedel. Topli žarki so mu zelo poševo božali obraz, ko se je odločil. Potisnil je v cev naboj in sprožil v nebo. Takoj je pridiral komandir:

»Kaj hudiča je?«

Bojazljivo je pojasnil, kako že od sedme sem strmi v dolino. Takoj je dobil zamjenjavo in tako je Jože začel partizaniti. Postal je vodnik, komandir čete in komandant bataljona. V osvobodeno Ljubljano je prijezdil na živahni kobilici po Dolenjski cesti. Tam, kjer danes obrača trojka, je stala godba na pihala. Vzhičeni kapelnik je takoj opazil jahajočega partizanskega oficirja in godbenikom nemudoma dal znamenje, udarili so silovit marš. Kobilica je preplašeno poskočila, Jože pa je v elegantnem loku zgrmel v cestni prah:

»Skočil sem na noge, si otepel prah in se pretipal. Nič mi ni bilo.«

Danes je njegov obraz blag, močnejši, vendar so vanj zarezane ostre tenke poteze. Pogled sivih oči pod gostimi obrvmi ni več tako neznansko trd. Videl in okusil pa je Jože veliko. Sirokopleč, močnih rok je z opazno pojočim glasom pripovedoval:

»Šest nas je bilo, oče nam je umrl, ko sem imel štiri leta. Mati nas vseh ni mogla preživljati, mlatu sem šel past...«

Iz rodni Spodnjih Vodah v občini Sevnica se je selil po vaseh. Leto tukaj, dve drugje. Z gospodarji je imel srečo, vendarle pa je megljeno slutil, kako je z obloženih miz deležen le drobtinice:

»V hladnih jutrih sem bil vesel krave, ki je obilno odložila, vsaj na toplo sem lahko stopil.«

Sedemnajstleten se je znašel pri trgovcu Pavlu Zupetu iz Skocjana. Razumela sta se dobro in skupaj po sejnih nakupovala živino, prevažala moko ter petrolej tja v pomlad 1942. Takrat so se štirje škocjanski hlapci v »ta mašnih gvanth« odločili oditi v partizane. Z gospodarjem sta se ponovno videla šele po vojni:

»Rad sem bil v četi. Nekoč me je Novljan določil za kurirja, nisem pokazal pravega veselja. Razumel je in postal sem puškomitraljezec. Kapitulacije Italije smo se razveselili skoraj kot svobode. Seveda so nas opozarjali na Nemce, ampak bilo je čudovito. Italijane smo razoroževali na cesti Dvor—Lašče—Stari trg. Najbolj žalostni so bili videti oficirji. V našo II. Robkovo četo je vstopilo toliko mladine, da je prerasla v bataljon.«

Skupil jo je v jurišu na hrib pri Starem trgu. Bomba se mu je razpočila med nogami, neznano kam je odneslo spodnji del levega škornja. Odpeljali so ga v bolnišnico. Dva dni pred novim letom 1944 je bil odpuščen. Po neuspelem rušenju železniškega tunela Smarje—Sap so ga postavili za komandanta bataljona. Otepal se je:

»Saj še čete ne znam dobro voditi...« Sprejet je bil v partijo, članstvo je zaslužil z osebno hrabrostjo. Vedno je bil v prvih vrstah in posledje se je v akcije podajal s svojim bataljonom. Nadrejeni so torej odkrili Jožetove vodstvene sposobnosti. Najbolj očitno se je pravilnost odločitve pokazala na položaju nad Orlami blizu Sela — Šumberka v okolici Zagradca:

»Bilo je opoldne in vsa divizija v zasedi. Moj bataljon na hribu, zadaj čistina, spodaj gosta hosta. Nenadoma vidim kolono Nemcev. Sinilo mi je v glavo, da so se naše enote umaknile, naš bataljon pa ostal. Zeleni so nas bliskovito obkoljevali. Kaj storiti? V hipu sem presodil! Desno je bila plitva dolinica, vanjo se je stekal globok kolovoz. Iz vseh pljuče sem zarjul: »Bataljon, za menoj!« Zdrveli smo navzdol in se rešili v hosto. Trinajst ranjenih in trojico mrtvih smo imeli, čakanje na položaju bi seveda pomenilo, da vam vsega tega najbrž ne bi mogel pripovedovati. Po dveh dneh smo se srečno sestali z divizijo, bilo je veselja in objemanja.«

Po vojni je Jože ostal v armadi. Služba mu je potekala večinoma v obmejnih krajih, 1948 pa se je tudi poročil. V spominu mu je ostalo zlasti službovanje v Starem Bečju. Na skrbi je imel 104 karavle od Bezdana do Velikega Gradišča. Štirikrat je peš obhodil ta odsek. Poletnega večera je na karavli Vrška Čuka ravno slačil bluzo uniforme. Spodaj, v Beli Crkvi je nenadoma odjeknil strel. S komandantom sta takoj pohitela navzdol. Komandir karavle je poročal, ustrelili so generala. Res je na tleh neigibno ležal general Arsa Jovanović. Tamkaj je potem Jožeta neki oficir ostro vprašal:

»Kako, Jože Lukšič? Z Jožetom ali z Josipom?«

»Štiri leta sem se boril z Jožetom, zvest mu ostanem,« je brez pomisleka odgovoril. 1952. je bil prevečen v rezervo, 13 let je zatem delal na ljubljanski notranji upravi. Zdaj je že nekaj let upokojenec:

»Rad berem, delam na vrtu, brez političnega dela tudi ne morem. Ničkoliko funkcij sem imel in še jih opravljam. Kaj menim o prenašanju tradicij NOB na mladino? To mora biti. Sem tajnik odbora Zahodnodolenjskega odreda, enote, ki je bila ena najstarejših na Dolenjskem. Odred ima domičil v občini Litija, postavili smo spomenik, obnovili tabor, kjer smo se zadrževali največ 1942. Povezani smo s šolami v Gabrovki, Sentrupertu, Mirni pri Catežu. Smisel našega delovanja je priprava mladine na splošni ljudski odpor, da bo znala braniti svojo domovino.«

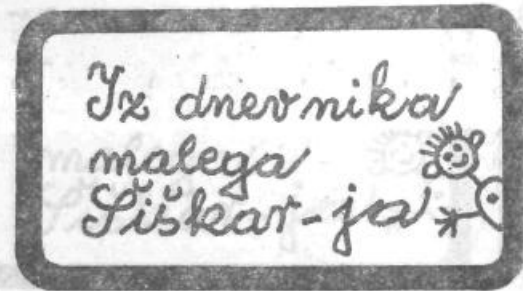
Seveda pa Jože Lukšič ne govori rad, kako je začel tako rekoč iz nič, v žepu je imel samo štampiljko. Ni dosti opletal o denarnih težavah, zapletih s praporom, lesom. Inicijativni odbor in Jože so opravili veliko delo, vendar pa:

»Povsod, kjer smo se oglasili, so nas lepo sprejeli, radi nas imajo.«

Tako torej zdaj poteka življenje Joži Lukšiču. V »penziji« mu nenadoma zmanjkuje časa. Ni mu žal. Zaveda se, kako potrebno je iztrgati pozabi in prahu časa prebito kri, znoj, juriše, neizmerno tovarištvo. Tudi mladina mora to dojeti. Fotografirali smo ga v uniformi pehotnega majorja z vsemi odlikovanji:

»Veste, borili smo se zastonj. Tole,« je pogladil odličja: »tole pa je nagrada za junštva. Kdor ni zaslužil, ne more nositi.«

Bogomir Šefić
Foto: Jaka Bregar

Ponedeljek

V nedeljo je bilo v Komendi blazno fino. Razen mene in ata je bilo tam še kakih 20.000 ostalih, ki so švicali od sonca in razburjenja ter se vseprek delali, kot da so prišli le zaradi firbca oziroma nasploh kar tako. Ampak je vseeno vsak držal v roki najmanj eno tombolsko tablico, strigel z ušesi in preklinjal kot cigan ob napačnih številkah, kar je pomenilo, da bi še kako rad odpeljal golfa ali pa vsaj tisti vagon premoga oziroma kurilno olje.

No, naš ata je imel sicer bolj piškavo srečo, je pa stal čisto blizu tipa, ki je prejel kurilno olje, kar je pa tudi nekaj. Ko je tip rinil proti tribuni in vriskal od veselja, ga je naš ata že cukal za rokav in mu ponujal ugodno ponudbo glede odkupa omenjenega olja, toda ni bilo iz tega nič in je naša energetska problematika do nadaljnjega še odprtega tipa.

Potem je bilo silno hecno, ko je vsa tista množica, ki je prišla le zaradi firbca in na sveži zrak, z dolgimi nosovi rinila domov in se je marsikdo od nesreče napil in bil nato doma batinan, kar pa je tudi neke vrste tombola, čeprav brez kurilnega olja.

Ker zanesljivi viri poročajo, da je bilo na zgoraj omenjeni prireditvi tudi obilo Piškarjev, bi bilo krasno fino, če bi vsaj v tako lepem številu obiskali tudi občinsko proslavo. Kajti tudi tamkaj bo veliko svežega zraka, da o čem drugem sploh ne govorim. Na svidenje torej!

Grečko

Dopisujte v
vaše
glasilo